ISSN: 3060-4613

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI VAZIRLIGI

13.00.00 Pedagogika fanlari
13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
13.00.03 Maxsus pedagogika
13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohalari va bosqichlari bo'yicha)
13.00.07 Ta'limda menejment
13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
07.00.00 Tarix fanlari
19.00.00 Psixologiya fanlari
01.00.00 Fizika-matematika fanlari
02.00.00 Kimyo fanlari
03.00.00 Biologiya fanlari
09.00.00 Falsafa fanlari
10.00.00 Filologiya fanlari
11.00.00 Geografiya fanlari

№11
2025

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Pedagogika, psixologiya fanlariga ixtisoslashgan ilmiy jurnal

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Elektron nashr. 328 sahifa, 4-noyabr, 2025-yil.

BOSH MUHARRIR:
Karimova E'zoza Gapirjanovna – O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vaziri

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:
Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Pedagogika fanlari doktori, professor

TAHRIRIYAT KENGASHI A'ZOLARI
Ibragimov X.I. – pedagogika fanlari doktori, akademik
Shoumarov G'.B. – psixologiya fanlari doktori, akademik
Qirg'izboyev A.K. – Tarix fanlari doktori, professor
Jamoldinova O.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Sharipov Sh.S. – pedagogika fanlari doktori, professor
Shermuhammadov B.Sh. – pedagogika fanlari doktori, professor
Ma'murov B.B. – pedagogika fanlari doktori, professor
Madraximova F.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Kalonov M.B. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nabiyev D.X. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Qo'ldoshev Q. M. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Ikramxanova F.I. – filologiya fanlari doktori, professor
Ismagilova F.S. – psixologiya fanlari doktori, professor (Rossiya)
Stoyuxina N.Yu. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya)
Magauova A.S. – pedagogika fanlari doktori, professor (Qozog'iston)
Rejep O'zyurek – psixologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)
Wookyu Cha – Koreya milliy ta'lim universiteti rektori (Koreya)
Polonnikov A.A. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Belarus)
Mizayeva F. O. – Pedagogika fanlari doktori, dotsent
Baybayeva M.X. – pedagogika fanlari doktori, professor
Muxsiyeva A.T. – pedagogika fanlari doktori, professor
Aliyev B. – falsafa fanlari doktori, professor
G'afurov D. O. – falsafa fanlari doktori (Phd)
Shomurodov R.T. – iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Mirzayeva F. O. – pedagogika fanlari doktori (DSc), dotsent
Jalilova S.X. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Bafayev M.M. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Usmonova D.I. – Samarqand iqtisodiyot va servis institute dotsenti
Saifnazarov I. – falsafa fanlari doktori, professor
Nematov Sh.E. – pedagogika fanlari nomzodi (PhD)
Tillashayxova X.A. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Yuldasheva F.I. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD),dotsent
Doniyorov S. M. –"Yangi O'zbekiston" va "Pravda Vostoka" gazetalari tahririyati DM bosh muharriri, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan jurnalist, filologiya fanlari nomzodi (PhD)
Yuldasheva D.B. – filologiya fanlari bo'yicha falsafa (PhD) doktori, dotsent
Tangriyev A. T. – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti kafedra professori
Ashurov R. R. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Panjiyev M. A. – Qashqadaryo viloyati Maktabgacha va maktab ta'limi boshqarmasi boshlig'ining birinchi o'rinbosari
Xudayberganov N. A. – Xorazm Ma'mun akademiyasi Tabiiy fanlar bo'limining katta ilmiy xodimi, biologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Muassis: "Tadbirkor va ishbilarmon" MChJ
Hamkorlarimiz: O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi, O'zbekiston milliy pedagogika universiteti

EDITOR-IN-CHIEF:
Karimova E'zoza Gapirzhanovna – Minister of Perschool and School Education of the Republic of Uzbekistan

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:
Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

EDITORIAL BOARD MEMBERS:
Ibragimov X.I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Academician
Shoumarov G'. B. – Doctor of Psychological Sciences, Academician
Qirg'izboyev A. K. – Doctor of Historical Sciences, Professor
Jamoldinova O.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Sharipov Sh.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Shermuhammadov B.Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Ma'murov B.B. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Madraximova F.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Kalonov M.B. – Doctor of Economic Sciences, Professor
Nabiyev D.X. – Doctor of Economic Sciences, Professor
Koldoshev K. M. – Doctor of Economic Sciences, Professor
Ikramxanova F.I. – Doctor of Philological Sciences, Professor
Ismagilova F.S. – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Russia)
Stoyuxina N.Yu. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Russia)
Magauova A.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Kazakhstan)
Rejep O'zyurek – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Turkey)
Wookyu Cha – President of the National University of Education, Korea (South Korea)
Polonnikov A.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Belarus)
Mizayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Baybayeva M.X. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Muxsiyeva A.T. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Aliyev B. – Doctor of philosophy, professor
Gafurov D. O. – Doctor of Philosophy (PhD)
Shomurodov R.T. – Candidate of Economic Sciences (PhD), Associate Professor
Mirzayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Associate Professor
Jalilova S.X. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor
Bafayev M.M. – Doctor of Philosophy in Psychological Sciences (PhD), Associate Professor
Usmonova D.I. – Associate Professor, Samarkand Institute of Economics and Service
Saifnazarov I. – Doctor of philosophy, professor
Nematov Sh.E. – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD)
Tillashayxova X.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor
Yuldasheva F.I. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor
Doniyorov S. M. – Editor-in-Chief of the Editorial Board of the newspapers "Yangi Uzbekiston" and "Pravda Vostoka", Honored Journalist of the Republic of Uzbekistan, Candidate of Philological Sciences (PhD)
Yuldasheva D.B. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor
Tangriyev A.T. – is a professor of Tashkent State University of Economics
Ashurov R. R. – Doctor of Philosophy (PhD) in Psychology, Associate Professor
Panjiyev M. A. – First Deputy Head of the Department of Preschool and School Education of the Kashkadarya Region
Khudaiberganov N. A. – Senior Researcher of the Department of Natural Sciences of the Khorezm Mamun Academy, Doctor of Philosophy (PhD) in Biological Sciences

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali O'zbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasining quyidagi qarorlariga asosan pedagogika va psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) hamda fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalaridagi asosiy ilmiy natijalarni chop etish uchun milliy ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan:
Pedagogika fanlari bo'yicha: OAK Kengashi tavsiyasi (26.08.2024-y., №11-05-4381/01) asosida:
- Ekspert kengashi (29.10.2024-y., №10)
- Rayosat qarori (31.10.2024-y., №363/5)

Psixologiya fanlari bo'yicha: Toshkent davlat pedagogika universiteti murojaatiga asosan OAK tavsiyasi (24.04.2025-y., №11-05-2566/01):
- Ekspert kengashi (25.05.2025-y., №10)
- Rayosat qarori (08.05.2025-y., №370/5)

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali

26.09.2023-yildan

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan **№C-5669363** reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: **№136361**

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

MUNDARIJA

Oilaning maktabgacha yoshdagi bolalar estetik tarbiyasidagi oʻrni 24
Abdullayeva Ma'sudaxon Abdubannayevna
Boʻlajak informatika oʻqituvchilarini pedagogik faoliyatga metodik tayyorlash texnologiyalari 27
Abdubannoyeva Muxlisaxon Iqboljon qizi, Abdullayev Alibek Qodiraliyevich
Oliy ta'lim muassasalarida bulutli xizmatlardan foydalanish zaruriyati 30
Abdullayev Alibek Qodiraliyevich, Turdaliyeva Muslimaxon Jahongir qizi
Raqamli texnologiyalar yordamida fortepiano chalishni oʻrgatish metodikasi 34
Abduvaxobova Nilufar Abdumannon qizi
Maktabda fizika fanini oʻqitishda innovatsion yondashuv 38
Alinazarova Mahfuza
Tasavvufdagi "komil inson" konsepsiyasining hozirgi ta'lim tizimida shaxsga yoʻnaltirilgan yondashuv sifatida talqini 43
Aqilxonov Saidolimxon Abdurashid oʻgʻli
Tabiiy-ilmiy savodxonlikni shakllantirish omillari va pedagogik shart-sharoitlar 48
Choriyeva Gulbaxor Shotemirovna
Robototexnika fanini oʻqitishda axborot texnologiyalaridan foydalanib mustaqil ta'limni tashkil etish 53
Elmonov Sirojiddin Mamadiyarovich
Xalqaro baholash dasturlarida boshlangʻich sinf oʻquvchilarining oʻqish savodxonligini baholash boʻyicha jahon tajribasi 58
Ergasheva S. T.
Boshlangʻich ta'limda tabiiy fanlar orqali oʻquvchilarning kognitiv salohiyatini rivojlantirish 61
Eshmamatova Dilnoza Jovli qizi
Maktabgacha yoshdagi bolalarning aqliy salohiyatini oshirishda tarbiyachi mahorati 64
Karimova Gulzodaxon Marufjon qizi
Boʻlajak texnologik ta'lim oʻqituvchilarining kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirishni takomillashtirish 68
Hojikarimova Gulasal Tadjialiyevna
Xorijiy talabalarga oʻzbek tilini oʻrgatishda elektron platformalar yaratish 71
Joʻrayeva Matluba
Boʻlajak oʻqituvchilar uchun raqamli ta'lim muhitini modellashtirish va uning samaradorlik omillari 74
Komilova Z. X.
Oʻqituvchi kasbiy faoliyatida muloqot madaniyati 80
M. Yu. Mahkamova
Psixologiya fanini oʻqitishda zamonaviy pedagogik texnologiyalar va talabalarda tahliliy fikrlashni shakllantirish masalalari 86
Madazizova Dilfuza Raxmatullayevna
Integrating Listening and Speaking Skills in ESP (English for Specific Purposes) Classes 90
Madina Tilavova
Bolalarni maktabga tayyorlash jarayonida neyropedagogik yondashuvlar 94
N. O. Saidova
Tibbiyot oliy ta'lim muassasalarida radiologiya fanini oʻqitishda raqamli texnologiyalarning metodologik roli 99
Nazarova Gulchexra Shuxratdjonovna
Ijodkorlik tushunchasining mohiyati va uning ta'limdagi roli 103
Ochilova Dilbar Isroilovna
Alaliyani boshqa nutqiy nuqsonlar bilan farqli xarakteristikasi 108
Oripova Zilola
Ingliz tilini oʻqitishda suggestopediya metodini joriy etishning samaradorligi 113
Pulatova Sitora Abdurazzoq qizi
Oliy ta'lim muassasalari menejerlarining kasbiy-boshqaruv kompetentligi tushunchasi va uning tarkibiy qismlari 118
Qarshiboyev Sharof Egamnazarovich
Koordinatsion qobiliyatlarni rivojlantirishning yosh badmintonchilar texnik-taktik tayyorgarligiga ta'siri 122
Qurbanova Ilmira Alisher qizi

Blended Learning 125
Quvandikova Xadicha

Fizika darslarida zamonaviy axborot texnologiyalaridan foydalanish 129
Raxmanov Valijon Turdaliyevich, O'razaliyev Alijon Xasan o'g'li

"Qurilish jarayonlari texnologiyasi" fanida loyihalash kompetentligining tarkibiy tuzilmasi va uni raqamli ta'limga moslashtirish... 135
Raxmonova Nazokat Umaraliyevna

Vitagen texnologiyalar asosida talabalar mediamentalitetini rivojlantirishda sun'iy intellekt (AI) dasturlaridan foydalanishning tahliliy modeli 140
Rustamova Nodira Rustamovna

Talabalarda kooperativ ta'lim asosida motivatsiyani rivojlantirish usullari 145
Sitora Toshmatova

STEAM yondashuvi asosida boshlang'ich sinf o'quvchilarida kreativ kompetensiyani shakllantirishning zaruriyati 149
Tashibekova Munojat Xoshimovna

Musiqa ta'limining pedagogik asoslari va metodik tizimi 153
Toshpulatova Saida Kuzibaevna

Texnologiya fanini o'qitishda eng samarali metodlardan foydalanish 158
Turdiyeva Shahzoda Eshdavlat qizi

Enhancing University Students' Self-Directed Learning Through Edtech Tools 161
Ulasheva Lobar

Fanlararo loyiha ishlarini tashkil etish orqali o'quvchilarning dizayn fikrlash salohiyatini oshirish 164
Valiyeva Nargiza Athamboyevna

Alohida ta'lim ehtiyojiga ega o'quvchilarning kasbiy faoliyatga tayyorlashning pedagogik-psixologik asoslari... 169
Xakimova Sarvinoz Sharifjon qizi

Sun'iy intellekt asosida yaratilgan ta'lim platformalari: samaradorlik tahlili va pedagogik yondashuvlar...... 173
Xanbabayev Xakimjon Ikramovich, Erkinov Jasurbek Hasanjon o'g'li

Tasavvufdagi "muhosaba" va "tafakkur" amallarining o'z-o'zini refleksiya metodlari sifatida qo'llanilishi 176
Xoshimov Nuriddin Mamadaliyevich

Milliy sport va ommaviy o'yinlarning badiiy-estetik ahamiyati... 182
Yaxyayeva Sojida Abdurahimovna

Ota-ona mehrining bola psixologiyasiga ta'siri 185
Yulchiyeva Shohsanam Dilshod qizi

Nutq rivojlanishi orqada qolgan bolalarda qo'llaniladigan innovatsion usullari samaradorligi 189
Ahmedova Nargiza Muzaffarovna

Факторы, сдерживающие развитие науки в контексте требований к диссертационным работам 193
Зайналов Жахонгир Расулович, Нурмухамедов Аббос Мамадалиевич, Шадманов Камолиддин Кажакджанович, Самигова Нодира Хамидуллаевна

Структура и стратегии развития предметных компетенций 197
Наимова Мафтунабону Файзулложоновна

Психологическая консультация: современная практика, задачи и перспективы развития 203
Раупова Шохида Ахроровна

Подготовка будущих педагогов к инклюзивному обучению детей с ограниченными возможностями здоровья: задачи и перспективы 207
Сайфутдинова Насиба Нурматовна

Формирование иноязычной грамотности у курсантов военных вузов: социально-психологические факторы... 211
Сулейманова Нилуфар Камиловна

O'qituvchi shaxsiy kompetensiyasining mohiyati va pedagogik faoliyatdagi o'rni 214
Abdiraxmonova Guliston Muzaffar qizi

Bolalarda axloqiy qadriyatlarni shakllantirish jarayonining milliy va umuminsoniy tamoyillari 218
Abdumutalipova Gulshodaxon Nurbek qizi

Fuqarolik jamiyatida huquqiy madaniyat va uni rivojlantirish jarayonlari 221
Abdusalimova Shaxnoza Qudratullayevna

Ta'lim menejmenti tizimida o'qituvchining nutq madaniyatini rivojlantirish strategiyalari 224
Abduxalilova Iroda Nozimxonovna

O‘zbekistonda yoshlarni ijtimoiy-pedagogik hamkorlikda tarbiyalashda “Uzluksiz ma’naviy tarbiya konsepsiyasi”ning ustuvor vazifalari 229
Abirova Umida Nazarovna

Bo‘lajak boshlang‘ich sinf o‘qituvchilarini inklyuziv ta’lim sharoitida differensiyalashtirilgan dars mashg‘ulotlarini tashkil etishga o‘rgatish (kompetentligini shakllantirish/rivojlantirish) usullari....232
Adhamova Diyora Sanjar qizi

Musobaqa faoliyati samaradorligini oshirishda sambochilarning energiya sarfi va tiklanish mexanizmlari tahliliy 239
Tangriyev Abdukarim Tovashevich

Aksiologik yondashuv asosida bo‘lajak jismoniy tarbiya o‘qituvchilarining harakat faolligini takomillashtirishning ijtimoiy-pedagogik zaruriyati....244
Hafizov Shahriyor Shavkatovich

Bo‘lajak tarbiyachilarning transversal: tanqidiy va innovatsion fikrlash kompetensiyalari 248
Jaloliddinova Maftunaxon Mahmudjon qizi

Axborotning gnoseologik mohiyati....256
Kamolova Munojatxon Jaloldinovna

Maktabgacha yoshdagi bolalar nutqini rivojlantirish yo‘llari 259
Mamatova Aziza Bo‘riboyevna

Akademik litseylarda kimyo fanini o‘qitishda raqamli ta’lim texnologiyalaridan foydalanish imkoniyatlari....262
Maxamadiyev Sharofiddin Jumaboyevich

Pedagogik oliy ta’limda talabalarning kasbiy ijtimoiylashuvini korporativ madaniyat asosida rivojlantirish metodikasi....267
Maxkamova Dilafruz Aliyevna

Bo‘lajak o‘qituvchilar uchun xorijiy tillarni o‘qitishda lingvomadaniy yondashuv 271
Normamatova Kamola Gulmamat qizi

O‘zbek tili izohli lug‘atida iboralarning grammatik tavsifi (bosh komponentli iboralar misolida)....274
S. Sh. Azamatova

Oila instituti va gender tenglikni ta’minlashning ijtimoiy-huquqiy muammolari 277
Salayeva Aziza Muhammatmurot qizi

Gender yondashuv asosida talaba-qizlarda tanqidiy fikrlashni rivojlantirishning namunaviy mezonlari....282
Xolova Mohigul Shavkatovna

Pedagogika yo‘nalishi talabalari huquqiy savodxonligini rivojlantirish metodlarini takomillashtirish....287
Xudoyberganov Atham

Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida leksik komponentlikni TRIZ texnologiyasi yordamida rivojlantirish 291
Zokirova Sohiba Muxtoraliyevna, Fayzullayeva Nazokat Uchqun qizi

Цифровизация и трансформация образования как социально-педагогическое явление 295
Кадирова Наргиза Азаматовна

Методика формирования креативного мышления у студентов-филологов на основе проблемно-ориентированных заданий (на материале английского языка) 298
Мамырбаева Дина

Структура и стратегии развития предметных компетенций 304
Наимова Мафтунабону Файзулложоновна

Kichik maktab yoshidagi o‘quvchilarda morfologik kompetentlikni shakllantirish 308
Ganiyeva Shodiya Azizovna

Модель “4+1+1” как ключевой механизм в системе практической подготовки учителей музыки....313
Мухитдинова Малохатхон Саиджабборовна

Tarbiya fanini o‘qish samaradorligini oshirishda raqamli texnologiyalardan foydalanish 317
Nazarova Nasiba Abdullayevna

Tarbiyachining kasbiy psixologik xususiyatlari....320
Shamshetova Anjim Karamaddinovna

Boshlang‘ich ta’limda tarbiya nazariyasi va metodologiyasi....323
Bo‘ronova Iroda Bo‘ronovna

BOSHLANG‘ICH TA’LIMDA TARBIYA NAZARIYASI VA METODOLOGIYASI

Bo‘ronova Iroda Bo‘ronovna
Maktabgacha va boshlang‘ich ta’lim nazariyasi va amaliyoti kafedrasi o‘qituvchisi
ORCID: 0009-0008-4297-5670

Annotatsiya: Ushbu maqolada boshlang‘ich ta’limda tarbiya nazariyasining yo‘nalishlari va tamoyillari ilmiy asosda yoritilgan. Tadqiqotda tarbiyaning pedagogik va psixologik asoslari, shuningdek, o‘quvchilarda ijodkorlik, interfaollik, mantiqiy va nutqiy tafakkurni rivojlantirish omillari tahlil qilingan.

Kalit so‘zlar: nazariya, tamoyil, tarbiya, ta’lim, nutq, mantiq, tafakkur, metod, texnologiya, interfaollik, kreativlik, xotira, diskursivlik, verbal, amaliy, nazariy, vizual, didaktik o‘yin, aqliy rivojlanish, amaliy faoliyat, qobiliyat, rag‘bat.

Abstract: In this article, the ways and principles of the theory of education in primary education are scientifically substantiated. The study examines the pedagogical and psychological foundations of upbringing in the context of modern educational requirements. It emphasizes the importance of creativity, interactivity, and the development of logical and verbal thinking in the personality formation of younger students.

Key words: theory, principle, education, upbringing, speech, logic, thinking, method, technology, interactivity, creativity, memory, discursive, verbal, practical, theoretical, visual, didactic game, mental development, practical activity, ability, incentive.

Аннотация: В данной статье научно обоснованы пути и принципы построения теории воспитания в начальном образовании. В работе раскрываются педагогические и психологические основы воспитания с учётом современных требований к образовательному процессу. Особое внимание уделено развитию креативности, интерактивности и логико-речевого мышления у младших школьников.

Ключевые слова: теория, принцип, воспитание, обучение, речь, логика, мышление, метод, технология, интерактивность, креативность, память, дискурсивность, вербальность, практичность, теоретичность, наглядность, дидактическая игра, умственное развитие, практическая деятельность, способность, мотивация.

KIRISH

Prezidentimiz Sh. Mirziyoyev yosh avlod tarbiyasiga katta ahamiyat berib, “Yosh avlodni tarbiyalash biz uchun eng asosiy vazifadir”, deb bejiz ta’kidlamaganlar. Hozirgi vaqtda O‘zbekistonda tarbiyaning odatiy bo‘lgan shakllari va usullarini izlab topish, o‘sib borayotgan avlodda mustahkam umuminsoniy ishonch va qarashlarni shakllantirish, shaxsda milliy madaniyat va milliy qadriyatlarni hurmat qilish, avaylab-asrash tuyg‘ularini o‘stirish lozim.

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 5-iyuldagi “Yoshlarga oid davlat siyosati samaradorligini oshirish va O‘zbekiston yoshlar ittifoqi faoliyatini qo‘llab-quvvatlash to‘g‘risida”gi PF-5106-sonli[1] Farmoni, O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 30-iyundagi “O‘zbekiston Respublikasida yoshlarga oid davlat siyosatini tubdan isloh qilish va yangi bosqichga olib chiqish chora–tadbirlari to‘g‘risida”gi PF-6017-sonli[2] Farmoni, O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 27-martdagi “Huquqbuzarliklar profilaktikasi va jinoyatchilikka qarshi kurashish tizimini yanada takomillashtirish chora–tadbirlari to‘g‘risida”gi PQ-2833-sonli[3] qarori, hamda O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2021-yil 18-yanvardagi “O‘zbekistonda yosh-

1 O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017–yil 5–iyuldagi “Yoshlarga oid davlat siyosati samaradorligini oshirish va O‘zbekiston yoshlar ittifoqi faoliyatini qo‘llab-quvvatlash to‘g‘risida”gi PF–5106–sonli Farmon: https://lex.uz/docs/-3255680
2 O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020–yil 30–iyundagi “O‘zbekiston Respublikasida yoshlarga oid davlat siyosatini tubdan isloh qilish va yangi bosqichga olib chiqish chora–tadbirlari to‘g‘risida”gi PF–6017–son Farmoni: https://lex.uz/docs/-4880189
3 O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017–yil 27–martdagi “Huquqbuzarliklar profilaktikasi va jinoyatchilikka qarshi kurashish tizimini yanada takomillashtirish chora–tadbirlari to‘g‘risida”gi PQ-2833-sonli qarori: https://lex.uz/docs/-3141186

larga oid davlat siyosatini 2025-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risida”gi 23-son[4] qarori va mazkur sohaga tegishli boshqa me’yoriy-huquqiy hujjatlarda belgilangan vazifalarni amalga oshirishda ushbu tadqiqot ishi muayyan darajada xizmat qiladi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Boshlang‘ich ta’limda tarbiya nazariyasini shakllantirish masalasi o‘zbek va xorijiy pedagogikada chuqur o‘rganilgan. N. Mahmudov o‘qituvchi nutq madaniyatining tarbiyaviy jarayondagi o‘rni va ta’sirini yoritib, o‘qituvchining nutqiy kompetensiyasi o‘quvchi shaxsini shakllantirishda hal qiluvchi omil ekanligini ta’kidlaydi. Bu fikr tarbiyaning samaradorligi bevosita pedagog shaxsiga, uning ma’naviy dunyosiga va kommunikativ madaniyatiga bog‘liqligini ko‘rsatadi. A. Zunnunov va N. Hotamov esa adabiy ta’lim orqali estetik tarbiya berishning nazariy asoslarini ishlab chiqib, adabiy asarlarni o‘rganish jarayonida o‘quvchida axloqiy fazilatlar shakllanishini ilmiy jihatdan asoslaydi.

B. To‘xliyevning izlanishlarida tarbiya metodikasining didaktik tamoyillarga tayanishi, o‘quv faoliyatida mustaqil fikrlash va ijodiy yondashuvni rivojlantirish zarurligi qayd etiladi. K. Ingenkamp tomonidan ishlab chiqilgan “pedagogik diagnostika” konsepsiyasi esa tarbiyaviy faoliyat natijadorligini baholashda psixologik mezonlar va monitoring tizimlarining ahamiyatini asoslaydi. Bu yondashuv boshlang‘ich ta’limda individual yondashuvni kuchaytirish va shaxsiy rivojlanishni baholashga ilmiy asos yaratadi.

S. M. Brookhartning ta’lim jarayonida yuqori darajadagi tafakkur ko‘nikmalarini baholashga oid ishlari ham tarbiyaviy faoliyat samaradorligini oshirishda muhim manba hisoblanadi. U o‘quvchilarda tahliliy va ijodiy fikrlashni shakllantirish, o‘z fikrini asosli ifoda etish hamda o‘z-o‘zini baholash kompetensiyalarini rivojlantirishni zamonaviy tarbiya nazariyasining ajralmas qismi sifatida ko‘rsatadi. Safo Matjonning amaliy qo‘llanmalari esa o‘qituvchilarga sinfdan tashqari faoliyat orqali tarbiyaviy jarayonni boyitish imkonini beradi. Shu jihatdan, tahlil qilingan adabiyotlar boshlang‘ich ta’limda tarbiya nazariyasini takomillashtirishda nazariy va amaliy asos bo‘lib xizmat qiladi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqot metodologiyasi asosida ma’lumotlar ilmiy-pedagogik kuzatish, so‘rovnoma, suhbat hamda mavjud o‘quv-tarbiya jarayonlarini tahlil qilish orqali yig‘ildi. O‘rganilgan ma’lumotlar sifat jihatdan tahlil qilinib, ularning o‘zaro bog‘liqligi, amaliy natijalarga ta’siri va pedagogik samaradorligi aniqlangan. Shuningdek, ilmiy manbalar, metodik qo‘llanmalar hamda ilg‘or tajribalar qiyosiy tahlil qilinib, boshlang‘ich ta’limda tarbiya nazariyasi va amaliyotining rivojlanish tendensiyalari aniqlashga xizmat qilgan. Olingan natijalar umumlashtirilib, ilmiy xulosalar chiqarilgan.

TAHLIL VA NATIJALAR

Tarbiya mazmuni – shaxsning shakllanishiga qo‘yiladigan ijtimoiy talablar mohiyatidan iborat bo‘lib, ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyot, kishilik munosabatlari mohiyati va darajasi, jamiyat mafkurasi g‘oyalari asosida belgilanadi. Tarbiyaning shaxs kamolotiga ta’siri quyidagilarda ko‘rinadi:

1) tarbiya ta’sirida muhit bera olmagan bilim, ma’lumot egallanadi, mehnat va texnik faoliyat bilan bog‘liq ko‘nikma hamda malakalar hosil bo‘ladi;
2) tarbiya tufayli tug‘ma kamchiliklar ham o‘zgartirilib, shaxs kamolga yetadi;
3) tarbiya yordamida muhitning salbiy ta’sirini ham yo‘qotish mumkin;
4) tarbiya kelajakka qaratilgan maqsadni belgilaydi.

Tarbiya yosh avlodni muayyan maqsad yo‘lida har tomonlama o‘stirish, uning ongi va xulq-atvorini tarkib toptirish jarayonidir.

Tarbiya – ma’naviy manbalar hamda hozirgi zamon talablari va ehtiyojlarini nazarda tutgan holda o‘qituvchining o‘quvchi bilan aniq bir maqsadga qaratilgan o‘zaro amaliy va nazariy muloqotidir.

Tarbiya – tarbiyachi xohlagan sifatlarni tarbiyalanuvchiga singdirish uchun tarbiyalanuvchining ruhiyatiga muayyan suratda, ma’lum bir maqsadga qarata va muntazam tarzda ta’sir qilishidir. Bu xildagi ta’rif tarbiya tushunchasiga kiradigan hamma narsani, jumladan: muayyan dunyoqarash, axloq, ijtimoiy xulq-atvor qoidalarini singdirish, muayyan xarakter va iroda, odat hamda axloqni shakllantirishni o‘z ichiga oladi. Shaxsni maqsadga

4 O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2021–yil 18–yanvardagi “O‘zbekistonda yoshlarga oid davlat siyosatini 2025-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risida”gi 23–son qarori: https://lex.uz/docs/-5234746?ONDATE2=19.01.2021&action=compare

muvofiq takomillashtirish uchun uyushtirilgan pedagogik jarayon boʻlib, tarbiyalanuvchining shaxsiga muntazam va tizimli taʼsir etish imkonini beradi.

Sinfdan tashqari ish maktabdagi tarbiyaviy ishning ajralmas qismi boʻlganligi sababli, zamonaviy oʻqituvchi N. I. Shelixov "umumiy maqsadga erishishga qaratilgan maqsadlar – tarbiya bolaning jamiyat hayoti uchun zarur boʻlgan ijtimoiy tajribani oʻzlashtirishi va ushbu jamiyat tomonidan qabul qilingan qadriyatlar tizimini shakllantirishi kerak", deb taʼkidlaydi.

Tadqiqotchi, shuningdek, vazifalarni ham sanab oʻtadi. Unga koʻra, taʼlimning umumiy maqsadi va sinfdan tashqari tarbiyaviy ishlarning oʻziga xos xususiyatlari quyidagi vazifalar bilan shartlanadi:

1. **Bolada ijobiy "Men-kontseptsiya"ning shakllanishi.**

Ushbu kontseptsiya quyidagi uchta omil bilan tavsiflanadi:

a) boshqa odamlarning bolasiga mehrli munosabatda boʻlishga ishonch;

b) u yoki bu faoliyat turini muvaffaqiyatli egallashga ishonch;

d) oʻz ahamiyatini his qilish.

Ijobiy "Men-kontseptsiya" bolaning oʻziga boʻlgan ijobiy munosabatini va oʻzini oʻzi qadrlashning obʼektivligini tavsiflaydi. Bu bolaning individualligini yanada rivojlantirish uchun asosdir. "Qiyin" bolalar oʻzlarini salbiy tasavvurga ega boʻlishga moyil boʻladilar. Oʻqituvchi bu gʻoyalarni mustahkamlashi yoki ularni oʻzi hamda qobiliyatlari haqida ijobiy tasavvurga oʻzgartirishi mumkin.

2. **Bolalarda hamkorlik va jamoaviy oʻzaro munosabat koʻnikmalarini shakllantirish.**

Tez ijtimoiy moslashish uchun bola nafaqat oʻziga, balki boshqa odamlarga ham ijobiy munosabatda boʻlishi kerak. Agar bola ijobiy "Men-kontseptsiya"ga ega boʻlsa, u oʻrtoqlari bilan muzokaralar olib borish, masʼuliyatni taqsimlash, boshqa odamlarning manfaatlari va istaklarini hisobga olish, birgalikda harakat qilish, zarur yordam koʻrsatish, nizolarni ijobiy hal etish, boshqaning fikrini hurmat qilish kabi koʻnikmalarga ega boʻladi. Shunda uning kattalar ish faoliyati muvaffaqiyatli kechadi. Toʻliq ijobiy "Men-kontseptsiya" faqat jamoaviy oʻzaro taʼsirda shakllanadi.

3. **Har xil faoliyat turlari bilan tanishish orqali bolalarda jamiyat tomonidan tan olingan faoliyatga ehtiyojni shakllantirish.**

Bu jarayonda bola oʻz individual xususiyatlari, zarur koʻnikma va malakalari asosida foydali mashgʻulotlarga qiziqadi. Sinfdan tashqari mashgʻulotlarda bola foydali faoliyat bilan shugʻullanishni oʻrganadi, bunday mashgʻulotlarga aralasha oladi va ularni mustaqil tashkil etishni oʻzlashtiradi.

4. **Bolalar dunyoqarashining axloqiy, hissiy va irodaviy komponentlarini shakllantirish.**

Sinfdan tashqari mashgʻulotlarda bolalar axloqiy tushunchalarni oʻzlashtirish orqali xulq-atvorning axloqiy normalarini oʻrganadilar. Hissiy soha esa ijodiy faoliyatda estetik tasvirlash orqali shakllanadi.

5. **Kognitiv qiziqishni rivojlantirish.**

Sinfdan tashqari ishning ushbu vazifasi oʻquv va darsdan tashqari mashgʻulotlarning uzluksizligini aks ettiradi, chunki sinfdan tashqari ishlar sinfdagi tarbiyaviy faoliyat bilan uzviy bogʻliq boʻlib, pirovardida taʼlim jarayonining samaradorligini oshirishga xizmat qiladi. Bolalarda kognitiv qiziqishni sinfdan tashqari faoliyatning yoʻnalishi sifatida rivojlantirish bir tomondan taʼlim jarayonini "qoʻllab-quvvatlash"ga, ikkinchi tomondan esa bolaga taʼlim taʼsirini kuchaytirishga qaratilgan.

Sinfdan tashqari tarbiyaviy ishning maqsadi va vazifalari yaxlit pedagogik jarayonning asosiy funksiyalari – oʻqitish, tarbiyalash va rivojlantirishga oʻziga xos xususiyat beradi.[5] Tajriba shuni koʻrsatadiki, bu yerda oʻquv faoliyatidagi kabi oʻrganish funksiyasi asosiy emas. Sinfdan tashqari ishlarda u tarbiyaviy funksiyalarni yanada samarali amalga oshirish uchun yordamchi rol oʻynaydi.[6]

Sinfdan tashqari ishlarda oʻqitish funksiyasi bolalarga muayyan xulq-atvor koʻnikmalarini, jamoaviy hayot, muloqot qobiliyatlarini va hokazolarni oʻrgatishda namoyon boʻladi. Rivojlantiruvchi funksiyasi esa maktabdan tashqari vaqtda bolalar bilan oʻtkaziladigan tarbiyaviy ishlarda eng aniq va toʻliq amalga oshiriladi. Bu esa oʻquvchilarning individual qobiliyatlarini tegishli faoliyatga jalb qilish orqali maqsadli rivojlantirishni taʼminlaydi.

---

5 American Educational Research Association (AERA), American Psychological Association (APA), National Council on Measurement in Education (NCME). Stan- dards for Educational and Psychological Testing. – Wa- shington D.C.: American Educational Research Associa- tion. 2014.

6 Brookhart S.M. How To Assess Higher-Order Thinking Skills in Your Classroom. – Alexandria, VA: ASCD. 2010.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Sinfdan tashqari ishlarning rivojlantiruvchi funksiyasi – yashirin imkoniyatlarni aniqlash va bolaning manfaatlarini rivojlantirishdan iborat. Bolaning biror narsaga qiziqishini payqab, oʻqituvchi bu masala boʻyicha qoʻshimcha qiziqarli maʼlumotlarni taqdim etishi, adabiyotlarni tavsiya qilishi, koʻrsatmalar berishi mumkin. Badiiy qobiliyatga ega bolani spektakl, bayram yoki KVNga jalb qilish mumkin. Rahbar bolaga shunday shart-sharoitlar yaratishi kerakki, u bu masalada oʻz malakasi uchun bolalar jamoasining roziligini olsin. Binobarin, sinfdan tashqari tarbiyaviy ishlar jarayonida oʻqituvchining oʻrni kichik yoshdagi oʻquvchi uchun yangi imkoniyatlar ochish va uning faol ijodiy qiziqishlarini kuchaytirishdan iborat.

Foydalanilgan adabiyotlar roʻyxati:

1. Mahmudov N. Oʻqituvchi nutqi madaniyati. – T.: Alisher Navoiy nomidagi Oʻzbekiston Milliy kutubxonasi nashriyoti, 2007.
2. Zunnunov A., Hotamov N., Esonov J., Ibrohimov A. Adabiyot oʻqitish metodikasi. – Toshkent: Oʻqituvchi, 1992.
3. Toʻxliyev B. Adabiyot oʻqitish metodikasi. – Toshkent: Oʻqituvchi, 1992.
4. Ingenkamp K. Pedagogicheskaya diagnostika. – Moskva: Pedagogika, 1991.
5. Safo Matjon. Maktabda adabiyotdan mustaqil ishlar (Oʻqituvchilar uchun metodik qoʻllanma). – T.: Oʻqituvchi, 1995.
6. American Educational Research Association (AERA), American Psychological Association (APA), National Council on Measurement in Education (NCME). Standards for Educational and Psychological Testing. – Washington D.C.: American Educational Research Association, 2014.
7. Brookhart S. M. How to Assess Higher-Order Thinking Skills in Your Classroom. – Alexandria, VA: ASCD, 2010.
8. Brookhart S. M. How to Design Questions and Tasks to Assess Student Thinking. – Alexandria, VA: ASCD, 2014.

13.00.00	Pedagogika fanlari
13.00.01	Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta’limotlar tarixi
13.00.02	Ta’lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo‘yicha)
13.00.03	Maxsus pedagogika
13.00.04	Jismoniy tarbiya va sport mashg‘ulotlari nazariyasi va metodikasi
13.00.05	Kasb-hunar ta’limi nazariyasi va metodikasi
13.00.06	Elektron ta’lim nazariyasi va metodikasi (ta’lim sohalari va bosqichlari bo‘yicha)
13.00.07	Ta’limda menejment
13.00.08	Maktabgacha ta’lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
13.00.09	Ijtimoiy pedagogika
07.00.00	Tarix fanlari
19.00.00	Psixologiya fanlari
01.00.00	Fizika-matematika fanlari
02.00.00	Kimyo fanlari
03.00.00	Biologiya fanlari
09.00.00	Falsafa fanlari
10.00.00	Filologiya fanlari
11.00.00	Geografiya fanlari

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Mas'ul muharrir: Ramzidin Ashurov
Ingliz tili muharriri: Murod Xoliyorov
Musahhih: Alibek Zokirov
Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2025. №11

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali 26.09.2023-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №C–5669363 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: № 136361.

Manzilimiz: Toshkent shahar, Yunusobod tumani
19-mavze, 17-uy.